

nologa, saj se v zapisu v glavnem razgrinjajo Lelijevi pogledi na temo prijateljstva. Vsi protagonisti sicer posebej ideal uglednega, politično razgledanega in eminentnega Rimljana, kakršnega naj bi za Cicerona predstavljal Scipio Emilian, zmagovalac 3. punske vojne.

Dialog se odvija po že ustaljeni tridelnosti, kot izhaja iz samih Fanijevih trditev (§16): Lelij najprej pojasni, kaj je prijateljstvo (*quid sentias*), nato odkriva, kateri je njegov izvor (*qualem existumes*), nazadnje pa pojasnjuje, katera so navodila v odnosih s prijatelji (*quae praecepta des*). Ob pojmovanju prijateljstva pa je pri Leliju večkrat zaslediti nihajoč odnos, in to tudi pod vplivom zgodovinskega dogajanja. V mladostnih spisih se namreč Ciceron nagiba k težnji, da je prijateljstvo sad vzajemne naklonjenosti (*De inventione*), pozneje pa je pri njem opazen utilitaristični nagib, saj omenja, da prijateljstva sklepamo zato, da si vzajemno pomagamo z uslugami. Šele pozneje se v njem ustali prepričanje, ki postane nekako etično vodilo Lelijevega dialoga, da prijateljstvo temelji na naravnem nagnjenju. Na osnovi lastnih izkušenj, zlasti dolgoletnih vezi s Scipionom, prihaja do spoznanja, da je prijateljstvo možno le med ljudmi, ki so dobri in plemeniti. Sam sicer ne verjame v ideal modrija, *boni viri* so le tisti, ki jih ne prevzemajo visoke ambicije, ampak se potegujejo za pravičen družbeni red. Čeprav se v pojem prijateljstva vrivajo tudi nekatere politične konotacije, vendar se avtor še vedno opredeljuje za najvišjo obliko prijateljstva, ki jo označuje kot *omnium divinarum humanarumque rerum cum benevolentia consensio* (§20). To seveda velja le za trdna, prava prijateljstva, ne pa za tista, ki vzklijejo iz neke potrebe ali koristoljubja, kot je možno zaslediti v številnih grških razpravah. Seveda se Cicero v svojem Leliju sooča s takimi pogledi na prijateljstvo, po katerih naj bi slednje izhajalo iz narave, vendar se v svojem iskanju višje popolnosti raje opredeljuje za trditev, da je prijateljstvo le spremljevalec človeka, saj mu kot krepost pomaga pri duhovni in duševni rasti. Epikurejski pogled na prijateljstvo Cicero popolnoma zavrača, čeprav je ta njegov odklon le nekoliko pretiran, saj Epikurovo pojmovanje prijateljstva izhaja iz želje po potrebi človeške topline.

Da je Cicero sploh nakazal možnost prijateljstva iz koristolovja, je verjetno potrebno iskati vzrok v takratnih politično-socialnih razmerah republike, ko je bilo silno razvejano podkupovanje ljudskih množic in je za dosego lastnih koristi veljalo prepričanje, "da se da vse kupiti".

Če se torej izognemo vsem tem obrobim namigom na raznovrstne oblike prijateljstva, naj poudarimo, da je osrednji del razprave Lelij usmerjen v prikaz povprečnega vsakdanjega prijateljstva. Pri tem poudarja avtor, da mora biti oseba iskrena in vredna zaupanja, pri morebitnih kritikah ali grajah pa ne sme občutiti užaljenosti.

Moč prijateljstva je torej temeljnega pomena za družbeni razvoj, kajti v svoji plemenitosti je to krepost, s

pomočjo katere se vzpostavljajo trdne medsebojne vezi in moralni zakoni, ki se nato razširijo v občečloveške zakone, na katerih naj bi temeljila vsaka poštena država.

Delo *Laelius-De amicitia* se nam tokrat predstavlja tako v prevodu kot v izvorniku, prevajalka Barbara Zlobec je v svoji natančni in specifični razlagi ter razčlenitvi dela v sprotne opombah ponudila dokaj široko zasnovan okvir dogajanja v rimskem svetu, ki zajema bodisi zgodovinsko-politični scenarij kot tudi izredno razvejani spektrum filozofskih struj, kar je Cicerona posebno v zadnjem življenjskem obdobju močno pritegovalo, tako da je v njegovih spisih etika postala vodilna krepost ne le posameznika, ampak celotne družbe oziroma države. In iz takega inspirativnega vzgiba je vzkliko tudi Ciceronovo delo Lelij – o prijateljstvu, ki je tokrat našlo svojo pot tudi na slovenski knjižni trg.

Jadranka Cergol

Jack P. Shonkoff, Deborah A. Phillips (eds.): FROM NEURONS TO NEIGHBORHOODS: THE SCIENCE OF EARLY CHILDHOOD DEVELOPMENT. Washington, National Academy Press, 2004, 588 str.

Delo "From Neurons to Neighborhoods" se posveča obravnavi zakonitosti človekovega razvoja v obdobju zgodnjega otroštva. Pri ustvarjanju monografije, ki je rezultat raziskave, trajajoče dve leti in pol, je sodelovalo kar dvajset avtorjev, profesorjev različnih znanstvenih področij in članov vplivnih ameriških združenj, ki se ukvarjajo z otrokovim razvojem. Njihovo raziskovanje je imelo tri osrednje cilje:

1. Informiranje ustvarjalcev in izvajalcev politike, znanosti in stroke na področju zdravja in razvoja otroka ter njegove družine.
2. Spodbujanje raziskav na področju temeljnih znanosti o zgodnjem otrokovem razvoju (od prenatalnega obdobja do vstopa v šolo), kot tudi njihovih aplikativnih študij.
3. Izobraževanje javnosti o dosedanjih spoznanjih o poteku in značilnostih otrokovega razvoja v obdobju zgodnjega otroštva.

Interes za raziskovanje kompleksnosti človekovega razvoja obstaja že dolgo, zato je bil v prvi vrsti namen avtorjev predstaviti dosedanja spoznanja o značilnostih otrokovega razvoja, do katerih so prišli znanstveniki na področjih nevrobiologije, vedenjskih in socioloških znanosti, ter tako spodbuditi njihovo uporabo v praksi, da bi zagotovili večje blagostanje današnjih otrok. Osrednji del raziskave pa je predstavljal proučevanje omenjene tematike, da bi prišli do odgovorov na naslednja ključna vprašanja:

- kako vzgoja v vrtcu vpliva na otrokov razvoj,
- kakšen je dolgoročni vpliv vzgoje v družini na otroka,
- kateri je najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na zgodnji razvoj možganov,
- ali lahko z zunanjimi dejavniki oziroma poseganji v otrokov razvoj vplivamo na njegov hitrejši potek,
- kakšno je resnična vloga staršev v prvih letih življenja.

Izpostaviti velja, da so kot glavno utemeljitev potrebe po tovrstnem raziskovanju avtorji poudarili dejstvo, da so izkušnje v prvih mesecih in letih življenja izredno pomembne in to ne samo za blagostanje v odraslosti, temveč predvsem za ustvarjanje baze za vse, kar bo sledilo, ki je lahko bodisi močna bodisi krhka. Zgodnje faze življenja ustvarjajo tako temelj, na katerem bo otrok gradil vso svojo pot v odraslost.

Knjiga, ki obsega zajetnih 588 strani, je razdeljena na štiri osrednja poglavja. Prvo je posvečeno predstavitvi temeljnih značilnosti razvojne stopnje zgodnjega otroštva, ki je predstavljena v podpoglavjih, kot so uvod v delo, novi pogledi na dednost in okolje ter izziv kulturnih študij. Drugo poglavje obravnava dednost in sposobnosti, ki se razvijajo pod njenim vplivom v zgodnjem otroštvu. Razdeljeno je na podpoglavja: razvoj samobvladovanja, govor in učenje, sklepanje prijateljstev in ločitev od staršev, razvoj možganov. Tretje poglavje obravnava prepletenost vplivov zgodnjega razvoja, ki jih je otrok deležen v različnih okoljih, in sicer v družini, vzgojno-varstveni instituciji ter širšem okolju in skupnosti (občini, državi). Zadnje, četrto poglavje, pa je namenjeno predstavitvi predlogov, kako bi predhodno predstavljeno znanje in ugotovitve o značilnosti otrokovega razvoja v obdobju zgodnjega otroštva udeležili v vsakdanjem življenju.

Delo zaključujejo seznam uporabljene literature, priloge, med katere je uvrščena tudi predstavitev avtorjev, ter stvarno kazalo. Ob sami obsežnosti knjige velja opozoriti tudi na izredno veliko število uporabljenih virov, na katerih temelji, saj seznam uporabljene literature šteje kar 1824 različnih bibliografskih enot. Navedeno krepi teoretično vrednost študije.

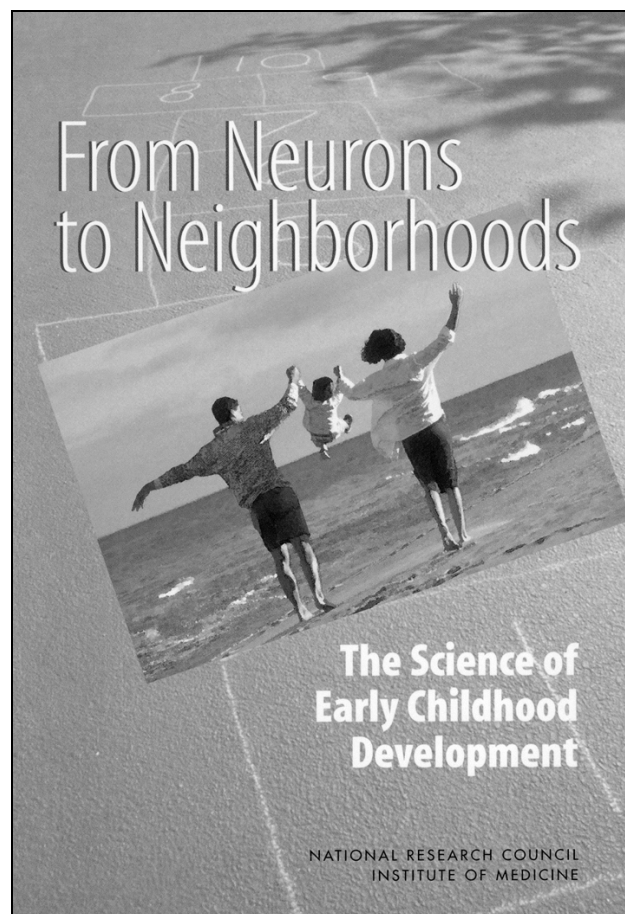
Najpomembnejši zaključki, do katerih so prišli avtorji dela "From Neurons to Neighborhoods", so sledeči:

- vsi otroci imajo zmožnost čutenja in učenja,
- v prvih letih življenja je za razvoj bistvena povezava med vplivi iz okolja in vzgojo,
- družba se nenehno spreminja, spremenjenih potreb majhnih otrok tako ne moremo sproti prepoznavati,
- sodelovanje med znanostjo, prakso in politiko na področju zgodnjega otroštva je problematično in zahteva korenite spremembe.

Natančneje se ustavimo pri zadnjih dveh ugotovitvah. V današnji družbi smo priča drastičnim socialnim in ekonomskim spremembam, ki hkrati predstavljajo izziv staršem po uravnavanju ravnotežja med

časom, ki ga preživijo z otrokom, časom za delo, ki je namenjeno ekonomskemu preživetju ter časom za sprostitve. Spremenjeni delovni vzorci povzročajo spremenjeno vzgojo otrok, ki se odraža tudi na njihovem telesnem, gibalnem, kognitivnem, socialnem in čustvenem področju razvoja. Avtorji ugotavljajo, da se povečuje število otrok, katerih starši zaslužijo premalo za preživetje svoje družine, zato delajo nadure ter/ali se morajo vrniti v delovno okolje takoj po rojstvu otroka. Starši vedno manj časa preživijo s svojim otrokom, zato na potek njegovega razvoja v vedno večji meri vplivajo izkušnje, ki jih pridobi v zunanjem okolju. Pomemben dejavnik otrokovega razvoja tako danes predstavlja vzgoja v vrtcu. Avtorji študije navajajo podatek, da je vzgoje v vrtcu deležnih največ otrok, ki so mlajši od treh let in pri katerih sta oba starša ali pa samo eden izmed njih polno zaposlena. Vključenost otrok v vrtce oziroma organizirane oblike predšolske vzgoje od leta 1977 do 1994 izrazito narašča, predvsem v starostni skupini otrok od tretjega do četrtega leta. S skrajšanjem delovnega časa na polovičnega pri obeh starših pa se povečuje tudi delež otrok, ki ostajajo v zgodnjem otroštvu v večinski oskrbi domačega okolja.

Ne glede na kraj otrokove vzgoje, torej doma ali v vzgojno-varstveni organizaciji, pa je najpomembnejša

njena kakovost, ki jo po mnenju avtorjev predstavljajo doslednost vzgoje, kakovost odnosov ter možnost izkušenj, ki jih okolje nudi na posameznih področjih razvoja, pri čemer izpostavljajo zlasti vlogo dostopnosti izkušenj za jezikovni in kognitivni razvoj. Ob tem se nenehno povečuje delež staršev, ki jim finančne možnosti ne omogočajo, da bi svojemu otroku ponudili kvalitetno vzgojo. Otrok, ki raste v "revščini", v smislu skromnega izkušnjskega okolja, ima več možnosti, da bo:

- izpostavljen vplivom iz okolja, ki ga obremenjujejo in značilno negativno vplivajo na njegovo blagostanje, ter usmerjajo razvoj k škodljivim izidom;
- izkušnjsko revna vzgoja v prvih letih življenja je zelo uničujoča, veliko bolj kot če bi se pojavila v zgodnjem šolskem obdobju;
- izkušnjsko revno okolje v družini in hkrati tudi v širšem okolju učinkuje kot dvojno tveganje in ima tako okrepljen vpliv na pojav negativnih posledic razvoja.

Pri ugotavljanju pomanjkljivega sodelovanja med znanostjo, prakso in politiko na področju zgodnjega otrokovega razvoja pa je potrebno vseeno imeti v uvidu, menijo avtorji, da si različni politični in strokovni programi delijo enako prepričanje. Njihovo enotno mnenje je, da je okolje izrednega pomena za otrokov zgodnji razvoj in lahko poveča zmožnosti zelenih razvojnih izidov. To dejstvo potrjujejo tudi znanstvene ugotovitve.

Kljub temu pa lahko tudi v slovenskem prostoru zasledimo še veliko neizkoriščenih možnosti sodelovanja med znanostjo o otrokovi vzgoji in izobraževanju ter praktičnim delom v vrtcu in šoli. Zato vsekakor velja natančneje preučiti napotke, ki jih avtorji študije "From Neurons to Neighborhoods" navajajo pri uresničevanju tesnejšega sodelovanja med znanostjo in stroko na področju otrokovega zgodnjega razvoja, in sicer:

- agencije in fundacije, ki se ukvarjajo in podpirajo preučevanje zgodnjega otroštva, naj sledijo zgledu uspešnega pristopa kliničnih raziskav v biomedicinski znanosti; cilji strokovnega programa za delo z otrokom naj tako temeljijo na osnovi raziskav;
  - evalvacija uspešnosti dela v vzgojno-varstvenih organizacijah mora biti dokumentirana v ustreznih državnih službah; namen ocenjevanja obstoječega stanja je omogočanje sprememb programa na osnovi ugotovitev ter uporaba evidenc za namen stimuliranja nadaljnjih eksperimentov in študij;
  - pomembne strokovne in politične odločitve naj se sprejemajo nujno ob upoštevanju izsledkov znanstvenih raziskav na tem področju;
  - starše je potrebno izobraževati za starševstvo ter vzgojo otrok; odgovornost za izvedbo te naloge lahko prevzamejo delovne skupine, ki delujejo na področjih izobraževanja, zdravstva in človeških virov.
- Opozoriti pa velja, da se navedena priporočila

nanašajo na določeno, v tem primeru ameriško okolje, v katerem je študija nastala. Priporočila so zelo konkretna, sej se opirajo na možnosti za izboljšavo delovanja nevladnih in vladnih institucij ter organizacij v tem območju. Kljub temu pa je možno sam pristop k reševanju obstoječe problematike z nekoliko spretnosti in dobrim poznavanjem stanja prenesti tudi v države Zahodne Evrope. V monografiji je zelo velik poudarek namenjen ravno priporočilom za izboljšanje stanja in s tem njeni aplikativnosti, čeprav delo sodi na področje temeljnih del razvojne psihologije.

Izpostavimo lahko tudi, da avtorji izredno pomembno vlogo v povečevanju možnosti za otrokov razvoj pripisujejo raziskovalnemu delu. Slednjega, menijo, je človeštvo na področju otrokovega razvoja komaj začelo uporabljati. Vendar pa je znanstveno-raziskovalno delo tisto, pišejo, ki lahko v zelo veliki meri pomaga otroku in njegovim staršem premagati izziv zadovoljevanja potreb in razvijanja življenjskih možnosti v 21. stoletju.

Zaključimo lahko, da je delo "From Neurons to Neighborhoods" posvečeno analiziranju zakonitosti poteka otrokovega razvoja v prvih letih življenja in kot tako eno redkih, ki se natančno posveča preučevanju zgodnjega otroštva. V slovenskem prostoru bo vsekakor nepogrešljivo čtivo vsem, ki se ukvarjajo s to starostno skupino otrok, bodisi raziskovalno bodisi strokovno. Ker knjiga prinaša tudi bogat zbir dosedanjih temeljnih ugotovitev, bo zelo dobrodošla pri študiju in usposabljanju študentov, praktikov in raziskovalcev s področij vzgoje in izobraževanja, kineziologije, specialnih didaktik, psihologije, pedagogike, predšolske vzgoje, medicine, sociologije in antropologije. Bogat vir informacij pa bo tudi vsem staršem, ki želijo o razvoju svojega otroka vedeti nekaj več, z namenom da bi mu omogočili čim boljše izhodišče za razvoj zdrave in skladne osebnosti.

Joca Zurc

Frank J. Lechner – John Boli (eds.): THE GLOBALIZATION READER. Malden, USA, Blackwell, 2000/2003, xii + 411 str.

Zbornik *The Globalization Reader*, ki sta ga uredila Frank J. Lechner in John Boli (prvič objavljen leta 2000, dvakrat leta 2001, dvakrat leta 2002 in ponovno leta 2003) je najbolj znana zbirka besedil, ki se nanašajo na karakterizacijo procesa globalizacije in z njim povezanimi vprašanji: kaj vse vključuje globalizacija, ali je globalizacija nov fenomen, ali jo povzroča širjenje globalnega trga, ali globalizacija prispeva k bolj homogenemu svetu, ali determinira lokalne dogodke, ali je škodljiva. Zbornik vsebuje 54 kratkih člankov, ki so